

Csak a kórusban lehet némi igazság

9000 HÓNAP 3013,39 HÉT
27393,75 NAP 6574,30 ÓRA
39447000 PERC 2366020000 MASODPERC

SZILÁGYI
AKOS

75

„Csak a kórusban lehet némi igazság“

„Vallomás és hazugság kéz a kézben járnak. Ahhoz, hogy vallhassunk, hazudnunk kell. Azt, amik vagyunk, soha nem tolmácsolhatjuk, hiszen azok vagyunk; elmondani csak azt mondhatjuk el, amik nem vagyunk, tehát a hazugságot. Csak a kórusban lehet némi igazság.”

Franz Kafka

„CSAK A KÓRUSBAN LEHET NÉMI IGAZSÁG”

SZILÁGYI
ÁKOS

900 HÓNAP 3913,39 HÉT
27393,75 NAP 657450 ÓRA
39447000 PERC E366620000 MRS00PERC

75

Szerkesztette

CZEGLÉDI ANDRÁS / SCHILLER ERZSÉBET / TÓTH-BARBALICS ISTVÁN

Köteterv és tipográfia

HERNER JÁNOS / STÁHL ESZTER

© A szerzők és a szerkesztők, 2025

© Q.E.D. Kiadó, 2025

Elektronikus kiadás, v.1.0

ISBN 978 615 6597 09 0

TARTALOM

RENDAHAGYÓ ELŐSZÓ **7** AMBRUS JUDIT Ákos 2068-ban **118**
éves **9** ÁCS PÁL Puskin patriotizmusa **12** BAGI IBOLYA Elvégre ruszista
(is) **36** BARABÁS ANDRÁS Hőstettek az ülőkádon túl **41** BÁRDOS JUDIT
Szilágyi Ákos köszöntése **44** BÁRSONY MÁRTON A fekete ingujjon
meglátszik a kréta **49** BIKÁCSY GERGELY Szilágyi Ákos arcképéhez **53**
SZ. BÍRÓ ZOLTÁN / GOMBÁR CSABA / LENGYEL LÁSZLÓ Az Angyal
állt **55** BUKTA IMRE Szilágyi Ákos **70** CSÁNYI VILMOS Művészet és
képzelet **72** ELEK ISTVÁN Szilágyi Ákos 75 éves, én meg 70. Rémes.
80 FELLEGI ÁDÁM Szilágyi Ákos **84** FODOR MIKLÓS A kiagyazódottság
kulturális előhalottsága és a tudatlénné degradált én bárkivé válása
85 FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ Az ugrás magasiskolája **94** GADÓ FLÓRA Egy
képzeletbeli utazás Izlandra **96** GÁCS ANNA Miért legyek én kritikus?
103 GELENCSÉR GÁBOR Lábjegyzet a lábjegyzethez, avagy mit
köszönhetek Szilágyi Ákosnak **106** GERÉB ANNA Szilágyi Ákosról **112**
GILBERT EDIT A QR-kód **116** GOLUB XÉNIA Sorsszerű találkozások
120 GYÖRE BALÁZS majsa **124** HERCZOG NOÉMI A helytelenkedőnek
– Szilágyi Ákos 75 **125** HETÉNYI ZSUZSA Nyakasság **131** KALAVSZKY
ZSÓFIA „A kutyaugatást a szél is elhordja” **138** KARÁDI ÉVA ÉS VARRÓ
DÁNIEL Változatok egy gyerekdalra **157** KISS Gy. CSABA Egykori
vitapartneremről szólva **160** KISS LAJOS ANDRÁS A filozófus Szilágyi
Ákos **166** KOVÁCS ANDRÁS BÁLINT „Hogyan lehet együtt könyvet írni?”
172 KOVÁCS JÁNOS MÁTYÁS Közel-Nyugati Levél a szemétkosárból
176 KOVÁCS ZOLTÁN Kapcsolatteremtés a Dunán **182** KÖBÁNYAI
JÁNOS Fölőpéldány idő **185** KRAUSZ TAMÁS Levél a progresszióról

229 KURDY FEHÉR JÁNOS NYILADÉKOK*. HÁROM TÁRGY** **236**
 LUKÁCS FLÓRA Tökéletes napok **248** MARGÓCSY ISTVÁN A rímkovács és
 a kovácsolt versek **252** MÁRTON LÁSZLÓ Két özvegy **266** MESTERHÁZY
 BALÁZS Petőfi újratöltve **273** MESTYÁN ÁDÁM 2001 **281** MIKLÓS TAMÁS
 Micsoda idők! Micsoda tettek! Micsoda hősök! **282** СЕРГЕЙ МИТУРИЧ
 Мой АКОШ СИЛАДИ **285** MURÁNYI GÁBOR A csalóka emlékezet
290 NAGY BOLDIZSÁR A szuverém meséje **298** NAGY GABRIELLA Az
 ikonfejtőről **302** NAGY LÁSZLÓ G. Levél egy osztálytárstól **304** M.
 NAGY MIKLÓS Élni, élni, élni még... **309** NAGY MÓNIKA Egy régi kép,
 1989 **313** PARTI NAGY LAJOS obeliszt **314** PETERNÁK MIKLÓS Öt emlék
316 PUSZTA DÓRA szilankos **322** RUGÁSI GYULA Könyörtelen szavak
323 RUZSA GYÖRGY Szilágyi Ákos és az ikonok **339** LÁSZLÓ SÁNTHA
 Nietzsche and Marx in our high school in 1966 **345** SOMHEGYI ZOLTÁN
 Tükröződő bolyongások **349** SPIRÓ GYÖRGY Szilágyi Ákosnak **356**
 STANDEISKY ÉVA Mozaikdarabok Szilágyi Ákos alkotói portréjához
364 SZÜTS MIKLÓS szupercella **368** TÁBOR ÁDÁM Több rétegű hosszú
 szövetség **369** TAKÁTS JÓZSEF Puskin utópikus értelmezése **374** TALLÁR
 FERENC A szabadság rendje **391** TILLMANN JÓZSEF ATTILA Egy csokor
 irizál **419** TÖRÖK ANDRÁS Egy útikönyv genezise és alakváltozásai
422 TRENCSENYI BALÁZS Kétezer-huszonkettőn innen és túl **449** UHL
 GABRIELLA El-homályosul **464** UJ PÉTER A degenerált szolarisztika
 kátyújából kivezető úton **467** UNGVÁRY RUDOLF Az arabeszk tudója
471 VAJDA PÉTER Feltenni mindent egy lapra, közösen! **474** VALLÓ
 PÉTER Szilágyi Ákosnak **478** VARGA VIKTOR A Frejndlih-megoldás **481**
 VÉRTES JUDIT Levél a Cet utca hatba **484** VOJNICH ERZSÉBET Mosdó
 radiátorral **486** ZALÁN TIBOR Korrekciós leírás a hetvenkilences évből
487 ZOLTÁN M. FLÓRA A szép Katyusa 1 **488** KÉPTÁR **491** TABULA
 GRATULATORIA **505**

Tükröződő bolyongások

Reflexiók városok művészetéről és tereiről

Érdekes élmény belebolyongani egy műbe, majd végigjárni azt. Főleg úgy, hogy a mű is magát a bolyongást tematizálja, reflektál egy város bejárásának élményére. Persze nem közvetlenül teszi ezt, hanem finom áttételekkel, hogy ne adja meg magát túl könnyen a kiállítás nézőjének, sőt, sokkal inkább megdolgoztassa őt – ahogy eredeti kiindulópontja, jelen példánk esetében Giovanni Battista Piranesi is ezt teszi. A 18. századi művész, aki elsősorban metszeteiről vált híressé, arra tette fel a karrierjét, hogy az antik Róma művészetét népszerűsítse. Művei egyrészt többé-kevésbé hiteles reprodukciók és régészeti érdeklődését is mutató rekonstrukciók az épületekről, másrészt pompázatos, bár a valóságtól elrugaszkodó, lenyűgöző látképek Rómáról, harmadrészt pedig a többek között az antik formákból (is) kiinduló, de azokat átalakító és olykor baljós hangulatú fantáziákká továbbfejlesztő víziók, közülük is a legismertebb a *Carceri* (Börtönök) sorozat.

2021-ben, a koppenhágai *Statens Museum for Kunst* termeiben megrendezett Piranesi-kiállításon, ez a sorozat egy installációhoz kapcsolódott. Az AVPD néven is ismert Aslak Vibæk és Peter Døssing duó *Stalker X* című műve egy szabályos, négyzetes folyosó, melynek sarkain 45 fokban elhelyezett trükkös tükrök végtelenítik a teret. A látogató így egy Droste-hatású térbe kerül, ahol mindig önmagát látja, szokatlan módon még akár hátulról is. A különös térhelyzet természetesen a *Carceri* térvesztő világából lehet ismerős, így a kettős inspiráció jobban érthetővé válik: a kortárs műben bolyongva mind az

antik Róma, mind pedig annak (és romjainak) a 18. századi művész fantáziájára gyakorolt hatása is tükröződik.

Az installációban járkalva ugyanakkor egy erős *déjà vu*-élményem volt, és csak később értettem meg, hogy ezek a bolyongás közbeni reflexiók nekem mit tükröztek. Az érzés számomra Piranesi eredeti származási helyéhez kötődött: Velencéhez. Az AVPD-duó *Stalker X* installációja ugyanis kiválóan illusztrálta, hogy milyen az, amikor egy mű, műcsoport vagy műtípus (Piranesi látképei) kapcsolatban állnak a néző saját terével, megjelenítenek egy teret és térhelyzetet, ami lehet egy aktuális tér, vagy szellemi, kulturális tér is – amilyen például Velence tere volt nekem, amit műalkotások tükrében ismertem meg. Ebből következően pedig a kortárs mű arra a fontos kérdésre is reflektál, hogy a térbeli összefüggés miként teljesíti ki mind a város, mind a mű(vészet) értelmezését.

*

A legjobbkor jöttek Szilágyi Ákos elemzései. A 2003/2004-es tanév őszi félévében hallgattam bizánci esztétika előadásait, közvetlenül azelőtt, hogy a tavaszi félévet Erasmus-ösztöndíjasként Velencében töltöttem. Az előző hónapok tanórái az ikonfestészetéről, Pavel Florenszkijről, kelet-nyugati összehasonlító képelméletéről, teológia és művészet összefüggéséről kiváló alapozást jelentettek mind a velencei művészet, mind magának Velencének alaposabb, mélyebb befogadásához. Ugyanakkor az a sokat hangoztatott tétel is világossá vált, hogy milyen szoros összefüggés van a kettő között, azaz a tanulmányok nyomán igen hamar előben, közvetlenül tudtam megfigyelni, hogy hogyan hatott a képeken is feltárulkozó díszes, elmélyült, arannyal teli vizualitás a város kultúrájára, a káprázatos, kimódolt és elvarázsoló helyek kialakítására.

A lagúnák városának nem túl nagy és a többi gyűjteményhez képest kevésbé látogatott ikonmúzeuma – *Museo delle Icone*, érthető módon a *Ponte dei Greci* („A görögök hídjá”) mellett – jó gyakorló-

terep volt a csupán néhány héttel előbb hallgatott elméletek alaposabb belátásához. Szintén nagyon érdekes, és akkor még csak „képződő” művészettörténészként nagyon hasznos volt az ikonmúzeumi látogatást a *Galleria dell'Accademia* képtárban folytatni, ahol pedig azt lehetett megfigyelni, ahogy az első termek „keleties”, azaz az ikonfestészet hatását még erősen magukon viselő képei miként adják át a helyet egy új hagyomány kibontakozásának, többek között épp a velencei reneszánsz művészetében. Ebbe beleérthetjük a kultuszképek átalakulását, lassú hangsúlyeltolódását is, például azt, ahogy egy *helyi csoda* megörökítése átalakul a *hely csodájának* megjelenítésévé. Erre az egyik legjobb példa éppen a képtár egyik fontos kincse, Gentile Bellini nagyméretű képe 1500-ból: *A Szent Kereszt csodája a San Lorenzo-bídnál*. Habár a festmény egy több évtizeddel korábbi csodás eseményt idéz fel, a kompozíció és a képelemek aránya arra utalnak, hogy a művész érdeklődése legalább ugyanennyire irányult a város lenyűgöző jellegének, speciális helyzetének, különleges atmoszférájának megragadására is.

Szilágyi Ákos inspiráló gondolatfolyamai és alapos elemzései tehát még a közelmúltból zakatoltak a fejemben, amikor a fentiekhez hasonló múzeumi látogatásokat tettem, valamint a múzeumok és a Ca'Foscari egyetem épületei között sétáltam, rendszeresen felfedezve így a város közismert részein túl a rejtettebb zugokat is. Ez a „trió”, azaz az elméletek, múzeumok és séták nagyon sokat segítettek abban, hogy hogyan lehet a nagyobb képet is (át)látni; miért érdemes a közvetlen látványon kívül – pontosabban azon túl – számos egyéb tényezőt, legfőképpen a szélesebb kultúr- és vallástörténeti összefüggéseket is állandóan figyelemben tartani.

Mínderre már csak azért is érdemes hangsúlyt fektetni, mert Velencében ezek a tényezők kifejezetten „nyíltan” és feltűnően, látványosan össze is függenek. Annyira, hogy az említett, 1500 körüli kezdetek után egyre erőteljesebben és egyre hangsúlyosabban került a lenyűgöző város önnön festészete érdeklődésének középpontjába,

aminek egyfajta csúcspontja a 18. századi vedutafestészet volt, a két Canaletto (Antonio Canal és unokaöccse, Bernardo Bellotto), valamint Francesco Guardi művészetében kicsúcsosodva. Ekkorra a városban készült művek sokszor valóban a várost tükrözték, bevitték Velencét, annak hangulatát vagy mindkét értelemben vett *atmoszféráját* a gyűjtők otthonába. Ráadásul ezek a gyűjtői otthonok sokszor egészen más országokban voltak – lásd az angol grand touristák szenvedélyes velencei látképkollekcióit.

A város ugyanakkor nemcsak tükrözni kezdte magát, hanem egyre inkább ennek a látványnak, pontosabban látszatnak akart megfelelni. Ahogy Lothar Müller fogalmazott találóan, Velence ekkoriban már „a látszat európai fővárosa volt, mely látszat eredményesen változott át valósággá”.¹ Sokan voltak, akik továbbra is erre a látszatra, azaz a látszat átörökítésére koncentráltak, igaz, olyanok is, akiknek a művészetében további árnyalatok is megjelentek, ahogy arra Andrei Pleșu is utalt, akiről – véletlen (?) egybeesés – szintén Szilágyi Ákostól halottam először. Pleșu Francesco Guardiról szóló esszéjében a város hanyatlásával hozza összefüggésbe a festő művészetének egyes jellemzőit: „A tájképek művésze megértette, hogy amikor megfesti az őt körülvevő látványt, az észrevétlenül jóslattá, az összeomlás előjelévé válik ecsetje nyomán. És az özönvíz közepette megmenekült – saját művészetének bárkája mentette meg.”² Még ha Pleșu véleménye kis-sé túlzónak tűnik is sokak számára, az biztos, hogy Canalettóhoz képest Guardi már nem feltétlenül csak a lenyűgöző, híres és pompázatos helyeket, Velence ígését akarja megörökíteni, vagy képzeletbeli látképeken, capricciókon újraalkotni, hanem a szerényebb épületeket, jellegtelen(nek tűnő), eldugott zugok poétikáját is megtalálta.

---

¹ Lothar Müller: Casanova Velencéje, in: *Casanova Velencéje. Irodalmi útikalauz*. Budapest: Atlantisz, 2010. 11.

² Andrei Pleșu: Az alkony festője: Francesco Guardi, in: Andrei Pleșu: *A madarak nyelve*. Pécs: Jelenkor, 2000. 147.

Mindennek ellenére a hely jellegzetességeinek és különlegességének előtérbe állítása azért megmaradt, az ön-tükrözés és a szinte paradox látszat-hangsúly továbbra is központi szerepet kapott, azaz éppen az a karakterisztikum, amit Georg Simmel is kiemelt a városról szóló mini-esszéjében, amikor úgy fogalmazott: „(...) itt azonban (*Velencében* – *S. Z.*), ahol minden derű és világosság, könnyedség és szabadság csak homlokzatként takarta el a komor, erőszakos, könyörtelenül célszerű életet, ennek hanyatlása csak lélektől megfosztott színpadi képet hagyott maga után, az álca hazug szépségét”.³

Talán ezért maradt meg továbbra is olyan nagy élménynek úgy felfedezni a várost, hogy közben művészetére is aktívan odafigyelünk. Ez nem egy olyan jelenség, ami automatikusan érvényes volna minden városra; Helsinki, Washington vagy Taipei akkor is nagy élményt nyújthat, ha valaki nem ismeri a helyi művészet történetét. Ráadásul a fenti állítás fordítva is igaz: az is további intellektuális és esztétikai izgalmakat rejt, ha úgy fedezzük fel Velence művészetét, hogy közben utcáit rójuk és palotáiba be-betekintgetünk – egyszer laktam egy szállodában, aminek az épületét Canaletto leskiccelte, és a rajz fennmaradt a vázlatkönyvében. Persze hogy nem tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy az ablakból kiintetgetve lefotóztassam magam a feleségemmel, aki majd a képet Photoshoppal beleapplikálta a régi rajz reprodukcióján a homlokzat megfelelő nyílásába, hogy egyszer már én is benne legyek egy Canaletto-műben.

Egy város művészete és terei tehát sokszor kölcsönösen átszövik egymást, így a bolyongás jót tesz a tükröződések pontosabb átlátásának. Ez lehet kevésbé megtervezett vagy jobban felépített. Ez utóbbival, a megszerkesztetttel kapcsolatban eszünkbe juthat Joseph Brodsky vallomása, amikor Henri de Régnier egyik könyvéről beszél: „Ami azonban a legfontosabb volt számomra abban az érzékeny korban, amelyben a regényre rátaláltam, hogy itt tanultam meg egy létfontos-

---

³ Georg Simmel: *Velence*, in: Georg Simmel: *Velence, Firenze, Róma. Művészetelméleti írások*. Budapest: Atlantisz, 1990. 8–9.

ságú szerkesztési elvet: nevezetesen, hogy egy elbeszélés nem attól jó, hogy jó a történet, hanem attól, hogy mi mi után következik benne. Ezt az elvet öntudatlanul is Velencéhez kötöm.”⁴

*

Minden bizonnyal ezen élmények miatt is érdekelt különösen az a kísérlet, amikor 2024 nyarán a római MAXXI (*Museo nazionale delle arti del XXI secolo*) múzeumban Dante Ferretti egy hasonló bolyongást vitt be az intézmény falai közé. A neves díszlettervező kurátori munkájában Rómához köthető vagy Rómát jobban látni és érteni segítő műalkotásokat válogatott három helyi múzeum (*Galleria Borghese, La Galleria Nazionale, Musei Capitolini*) raktárából, majd azokat a kiállítás címének megfelelően („*Passeggiate Romane*” – Római séták) egy, a város jellegzetes megjelenéséből inspirálódó és az épített környezet elemeit felidéző térben állította ki, melyek között voltak a színházi díszletekre emlékeztető módon és technikával megépített antik épületrészletek vagy (ál)régi (ál)téglafalak, de ezek mellett modern városképi elemek, kiülős kávéházi asztalok, robogók, szemeteskukák, graffitik stb.

Külön jó választás volt mindezt a MAXXI-ban kiállítani. Zaha Hadid épülete már önmagában is a bolyongást várja el a látogatótól, egymásba folyó tereivel és szintjeivel szándékosan dezorientál, pontosabban előkészít nem várt összefüggések befogadására. Ezekbe a terekbe helyezve a *Passeggiate Romane* kiállítást a helyszín még tovább inspirálja a reflexiókat, és erősebben kidomborodik az az izgalmas jelleg, hogy fizikálisan Róma városában tartózkodva, de egy belső térben járjuk be a külső város karakterisztikus helyszíntípusait – miközben olyan műalkotásokat is látunk, amelyek a város múzeumaiból származnak, és a város kultúráját beszélnek el.

A kiállítás így behozza a várost, sőt, a városi bolyongás élményét a múzeumba. Ahogy Velencében, úgy az eredetileg venetói Piranesi

---

⁴ Joseph Brodsky: *Velence vízjele*. Budapest: Typotex, 2008. 36.

választott otthonában, Rómában, valamint számtalan más helyen a bolyongás élményének tükrében (is) érdemes nézni, hogy a művek miként reflektálnak a városra. Az alkotások így környezetünkkel, tereinkkel való kapcsolatunkat is tematizálják, ezért tehát ne féljünk, ha – ahogy velem is előfordult az AVPD-duó tükrei között – bolyongás közben önmagunkba is botlunk.

Jelen tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.